

Alius Avčininkas
Laima Namajuškienė
Aušra Smaleckienė

VADOVĖLIS

8

LITERATŪRA

| 1 DALIS

TURINYS

I TEMA. JAUSMŲ GALIA • 6

1 SKYRIUS. Meilės grožis ir tragizmas • 8

- 1. Kodėl ne visi išlaiko meilės išbandymą? *Janinos Degutytės „Orfėjas“*. Lyrinio subjekto jausmai ir vertybės • 8
- 2. Kada meilei nereikia žodžių? *Pauliaus Širvio „Liepsnabokščiai klevai“*. Kitokios kalbos paieškos. Metafora • 12
- 3. Kaip gražiai atsisveikinti su prarasta meile? *Salomėjos Nėries „Kaip tave mylėtau“*. Lyrizmas • 16
- 4. Kaip jaučiasi žmogus, praradęs namus? *Antano Miškinio „Stovi tėvo dvareliai tušti“*. Lyrinio eilėraščio apibendrinimas • 20
- 5. Kodėl meilė amžina? *Donaldo Kajoko „Čia nebūtina melstis“*. Verlibras • 24

• 1 skyriaus apibendrinimas. Kontrolinis įsivertinimas • 28

2 SKYRIUS. Asmens jausmų ir bendruomenės papročių konfliktas • 32

- 1. Kokia buvo Romeo ir Džuljetos meilė? *Viljamo Šekspyro „Romeo ir Džuljeta“*. Tragedijos veikėjai, kompozicija ir konfliktas • 32
- 2. Kodėl „Romeo ir Džuljeta“ laikoma gražiausia visų laikų tragedija? *Viljamo Šekspyro „Romeo ir Džuljeta“*. Kalbinės raiškos spalvingumas • 37
- 3. Kodėl reikia grumtis už savo jausmus? *Viljamo Šekspyro „Romeo ir Džuljeta“*. Tragedija ir tragiškasis herojus • 41
- 4. Kodėl apie meilę kuriamos legendos? *Maironio „Jūratė ir Kastytis“*. Baladė • 46

• 2 skyriaus apibendrinimas. Kontrolinis įsivertinimas • 51

3 SKYRIUS. Gyvenimo aistra ir kova su lemtimi • 56

- 1. Kodėl Kazys, ir dar Boruta? *Kazio Borutos gyvenimas ir asmenybė: jokių kompromisų su sąžine* • 56
- 2. Kodėl siekdamas laimės žmogus ryžtasi žaisti su likimu? *Kazio Borutos „Baltaragio malūnas“*. Apysakos siužetas: priežasties ir pasekmės ryšiai • 59
- 3. Kas trukdo meilei? *Romantinė meilė Kazio Borutos apysakoje „Baltaragio malūnas“*. Veikėjų charakteriai ir elgesio ypatybės • 64
- 4. Kodėl vis dėlto nemylėti negalima? *Kazio Borutos „Baltaragio malūnas“*. Veikėjų tarpusavio santykiai • 68
- 5. Kada draugystė virsta meile? *Džono Gryno „Dėl mūsų likimo ir žvaigždės kaltos“*. Pasakotojas ir siužetas • 75
- 6. Kodėl mums patinka gražios meilės istorijos? *Džono Gryno „Dėl mūsų likimo ir žvaigždės kaltos“*. Veikėjų vertybės • 80

• 3 skyriaus apibendrinimas. Kontrolinis įsivertinimas • 85

4 SKYRIUS. Draugystės vertė • 88

- 1. Kada tėvai ir mokytojai tampa draugais? *Alesandro D’Avenijos „Balta kaip pienas, raudona kaip kraujas“*. Kūrinio idėja • 88
- 2. Kodėl ne tik žmonės gali būti geriausi draugai? *Maiklo Morpurgo „Karo žirgas“*. Pasakojimo perspektyva • 94
- 3. Kokia draugystės galia? *Otfrydo Proislerio „Krabatas, arba Treji metai užburtame malūne“*. Mitinė erdvė ir laikas • 99

• 4 skyriaus apibendrinimas. Kontrolinis I temos įsivertinimas • 103

II TEMA. GYVOJI ATMINTIS • 106

1 SKYRIUS. Atminties ir istorinio pasakojimo svarba asmens ir bendruomenės savimonei • 108

- 1. Kada atmintis tampa ginklu? *Čingizo Aitmatovo „Ilga kaip šimtmečiai diena“*. Aprašymas • 108
- 2. Kas lemia atminties gyvybingumą? *Čingizo Aitmatovo „Ilga kaip šimtmečiai diena“*. Vidinis konfliktas • 113
- 3. Kada asmeninė atmintis tampa kultūrinė? *Čingizo Aitmatovo „Ilga kaip šimtmečiai diena“*. Aiškinimas • 118
- 4. Kas tautai primena jos didingą istoriją? *Maironio „Trakų pilis“*. Retorinės figūros • 124

• 1 skyriaus apibendrinimas. Kontrolinis įsivertinimas • 127

2 SKYRIUS. Bendruomenės vertybės ir idealai • 130

- 1. Kodėl prezidentūros aikštė pavadinta Simono Daukanto vardu? *Simono Daukanto gyvenimas ir asmenybė* • 130
- 2. Ką reiškia būti lietuviu? *Simono Daukanto „Būdas senovės lietuvių, kalnėnų ir žemaičių“*. Charakterio savitumas • 133
- 3. Kodėl laisvė tokia svarbi tautai? *Petro Tarasenos „Pabėgimas“*. Istorinis pasakojimas • 138
- 4. Kodėl žmogui toks svarbus gimtasis kraštas? *Petro Tarasenos „Pabėgimas“*. Dinamiškas veikėjas • 142

• 2 skyriaus apibendrinimas. Kontrolinis įsivertinimas • 145

3 SKYRIUS. Pasakojimų herojai, jų apsisprendimas ir laikysena • 148

- 1. Kodėl lenkų poetas kreipėsi į Lietuvą: „Tėvyne Lietuva, mielesnė už sveikatą“? *Adomo Mickevičiaus gyvenimas ir asmenybė* • 148
- 2. Kodėl siekiant kilnaus tikslo ryžtamasi daug ką paaukoti? *Adomo Mickevičiaus „Gražina“*. Epinė poema • 154
- 3. Kodėl garbė svarbiau nei gerovė? *Adomo Mickevičiaus „Gražina“*. Herojiškos moters paveikslas ir jo kūrimo būdai • 159
- 4. Kas brangiau už gyvybę? *Vinco Krėvės „Milžinkapis“*. Veikėjų nuostatos • 164

• 3 skyriaus apibendrinimas. Kontrolinis II temos įsivertinimas • 170

PRIEDAI

• Privalomų ir rekomenduojamų perskaityti kūrinių sąrašas pagal Lietuvių kalbos ir literatūros pagrindinio ugdymo bendrąją programą • 174

• Kaip skaityti • 174

• Pristatome pasirinktą knygą • 176

• Žinių aplankas • 177

• Sąvokų žodynelis • 185

Sveiki, Mokiniai!

Jūsų rankose vadovėlis „Literatūra 8“, kurį sudaro dvi dalys. Kiekviena dalis susideda iš dviejų temų. 1 dalies temos – JAUSMŲ GALIA ir GYVOJI ATMINTIS, 2 dalies – JAUNUOLIAI RIBINĖSE SITUACIJOSE ir JUOKO PRASMĖ. Temos dar skaidomos į skyrius, kuriuose privalomi kūriniai, kontekstiniai tekstai nagrinėjami pagal teminius aspektus. Juos nurodo skyrių pavadinimai.

Ši išsami įvadinė atlanga pristato vadovėlio struktūrinę dalį: kaip sudaryta tema, skyrius, pamoka. Taip pat joje nurodytos pamokos veiklos, užduotys, įsivertinimą žymintys sutartiniai ženklai ir jų paaiškinimai. Sužinosite, kaip įsivertinsite baigę skyrių ar temą, kuo remsitės skaitydami ir analizuodami pasirinktą knygą, kur ieškoti jums parengtos teorinės pagalbos.

Linkime įdėmiai skaityti ir nagrinėti tekstus, dėl to vadovėlyje pateikėme daug patrauklių, šiuolaikiškų užduočių. Tikimės, kad tai padės jums atskleisti sudėtingą literatūros kūrinį ir kūrėjų pasaulį, suvokti svarbiausias, tikrąsias vertybes, atrasti savo žmogiškąją ir istorinę tapatybę. Galbūt kūrinį veikėjai primins jus pačius, o veikėjų istorijos padės tinkamai pasielgti patekus į panašias gyvenimiškas situacijas.

Autoriai

Temos atlangoje sužinosite, ko mokysitės kiekvieną pamoką, kokius privalomus ir papildomus tekstus skaitysite, ko sieksite. Rasite sąvokų, kurias išmoksitės skaitydami ir tyrinėdami tekstus, priminimą, kokiais būdais galite skaityti ir nagrinėti tekstus.

Pamokos tema

Čia rasite klausimų, citatų, aspektų diskusijai nagrinėjama tema.

Pagal skaitymo tikslą ir teksto žanrą pasirinkite tinkamą skaitymo būdą (žr. *Kaip skaityti*, p. 174–175). Prieš pagrindinį tekstą pateikti klausimai nurodys, į ką atkreipti dėmesį skaitant.

2. Kodėl „Romeo ir Džuljeta“ laikoma gražiausia visų laikų tragedija?

Viljamo Šekspyro „Romeo ir Džuljeta“ Kalbinės raškos spalvingumas

Šekspyro tragediją „Romeo ir Džuljeta“ vokiečių filosofas Georgas Hegelis pavadino „himnu jaunystei ir meilei“. Pasak Antano Vaičiulio, Šekspyras „dave gyvas kūno ir siela būtybes, skirtingas nuo autotus ir nepripiltojus prie puslapių, kur surašyti jų vardai...“

• Pagrįskite Antano Vaičiulio teiginį: Šekspyras sukūrė įsimintinus charakterius, „gyvus kūno ir siel“.

• Paaiškinkite, kodėl tos būtybės „nepripiltojus prie puslapių“.

1. Perskaitykite vaidmenimis garsiąją balkono sceną ir nusakykite, kuo ji poetiška, spalvinga. Pagalvokite, kodėl veikėjai šioje scenoje tarsi pakibę ore.

2. Pasvastykite, kodėl įsimylėjęliai rizikuoja – visą naktį kalbasi Kapulečių sode.

Viljamas Šekspyras **Romeo ir Džuljeta** Istraikos

ANTRAS VEIKSMAS II scena

Kapulečių sodas

ROMEO

Tyliau! Kas per šviesa lange plevėna? Tai saulė rytmetinė, tai Džuljeta!

Skaisčioji saule, patekėk greičiau, Greičiau užmušk mėnulį pavydūną, Kuris išbalęs žiūrį į tave, Ir savo gražaveidę valdžiuot.

Nuo jo tvirkėjimo išbėdus žvaigždės Lyg ryto saulę žibury... Jos akys Užlietų naktį spindesiu saulelės, Ir paukščiai atsidubę sužliuot, Manydami, kad austa jau diena. Stai rymo ji, ranka paremus veidą, Ai geisčiau būti pirštine jos rankos, Kad veidą jos galėčiau palytėti! <...>

Koksai aš kvailas! Džuljeta – ne man. Ji kalbasi su dviem žvaigždėm ausinėm, Kurios nukopti nuo dangaus panidūo Ir prašo nuolankiai akis Džuljetos Mėlynę padubet. O, jeigu jos Apsimainytų vietom su žvaigždėm! Nuo jo tvirkėjimo išbėdus žvaigždės Lyg ryto saulę žibury... Jos akys Užlietų naktį spindesiu saulelės, Ir paukščiai atsidubę sužliuot, Manydami, kad austa jau diena. Stai rymo ji, ranka paremus veidą, Ai geisčiau būti pirštine jos rankos, Kad veidą jos galėčiau palytėti! <...>

Koksai aš kvailas! Džuljeta – ne man. Ji kalbasi su dviem žvaigždėm ausinėm, Kurios nukopti nuo dangaus panidūo Ir prašo nuolankiai akis Džuljetos Mėlynę padubet. O, jeigu jos Apsimainytų vietom su žvaigždėm! Nuo jo tvirkėjimo išbėdus žvaigždės Lyg ryto saulę žibury... Jos akys Užlietų naktį spindesiu saulelės, Ir paukščiai atsidubę sužliuot, Manydami, kad austa jau diena. Stai rymo ji, ranka paremus veidą, Ai geisčiau būti pirštine jos rankos, Kad veidą jos galėčiau palytėti! <...>

Koksai aš kvailas! Džuljeta – ne man. Ji kalbasi su dviem žvaigždėm ausinėm, Kurios nukopti nuo dangaus panidūo Ir prašo nuolankiai akis Džuljetos Mėlynę padubet. O, jeigu jos Apsimainytų vietom su žvaigždėm! Nuo jo tvirkėjimo išbėdus žvaigždės Lyg ryto saulę žibury... Jos akys Užlietų naktį spindesiu saulelės, Ir paukščiai atsidubę sužliuot, Manydami, kad austa jau diena. Stai rymo ji, ranka paremus veidą, Ai geisčiau būti pirštine jos rankos, Kad veidą jos galėčiau palytėti! <...>

Koksai aš kvailas! Džuljeta – ne man. Ji kalbasi su dviem žvaigždėm ausinėm, Kurios nukopti nuo dangaus panidūo Ir prašo nuolankiai akis Džuljetos Mėlynę padubet. O, jeigu jos Apsimainytų vietom su žvaigždėm! Nuo jo tvirkėjimo iš

I TEMA. JAUSMŲ GALIA

1 SKYRIUS. Meilės grožis ir tragizmas

Tyrinėsite:	Pasirinktu būdu (p. 174–175) skaitysite ir nagrinėsite:	Aiškinsitės ir mokysitės:	Kursite:	Įsivertinsite:
• kodėl ne visi išlaiko meilės išbandymą; • kada meilei nereikia žodžių; • kaip gražiai atsisveikinti su prarasta meile; • kaip jaučiasi žmogus, praradęs namus; • kodėl meilė amžina.	Janinos Degutytės eilėraštį „ Orfėjas “; Pauliaus Širvio eilėraštį „ Liepsnabokščiai klevai “; Salomėjos Nėries eilėraštį „ Kaip tavo mylėtau “; Antano Miškinio eilėraštį „ Stovi tėvo dvareliai tušti “; Donaldo Kajoko eilėraštį „Čia nebūtina melstis“.	• kas yra lyrika, lyrizmas, lyrinis eilėraštis, dramatizmas; kaip vartojamos metaforos, epitetai; kokios yra poetinių tekstų grafinės, foninės ypatybės (verlibras); koks yra meilės poezijos pasaulis ir kas jame svarbu; • apibūdinti eilėraščio lyrinį subjektą ir lyrinį vyksmą; aptarti lyrinio subjekto būseną ir nuotaiką, jausmus; nagrinėti eilėraščio meninę raišką; aptarti eilėraščio žanrines ypatybes, pagrindinę mintį ir idėją; argumentuotai išreikšti savo požiūrį žodžiu ir raštu.	• metaforas pagal pavyzdžius; • metaforas iliustruojančius koliažus; • eiles pagal prozos kūrinį; • laišką draugui ir bibliotekos darbuotojams.	• ką gebate pasibaigus pamokai (1–2–3); • per 1 skyriaus pamokas įgytas žinias ir gebėjimus (baigus skyrių); • kaip sekėsi mokytis (1 skyriaus refleksija).

2 SKYRIUS. Asmens jausmų ir bendruomenės papročių konfliktas

Tyrinėsite:	Pasirinktu būdu (p. 174–175) skaitysite ir nagrinėsite:	Aiškinsitės ir mokysitės:	Kursite:	Įsivertinsite:
• kokia buvo Romeo ir Džuljetos meilė; • kodėl „Romeo ir Džuljeta“ laikoma gražiausia visų laikų tragedija; • kodėl reikia grumtis už savo jausmus; • kodėl apie meilę kuriamos legendos.	Viljamo Šekspyro tragediją „ Romeo ir Džuljeta “; Maironio baladę „ Jūratė ir Kastytis “.	• kas yra dramos kūrinio (tragedijos) kompozicija, intriga, konfliktas; kas yra tragedija, tragizmas, tragiškasis herojus; kas yra baladė, legenda; • aptarti individo ir bendruomenės interesų konfliktą; nagrinėti veikėjų tarpusavio santykius ir jų santykius su aplinkiniu pasauliu; aptarti kūrinio žanrines ypatybes, jų prasmę ir tikslumą; atrinkti svarbiausias kūrinio scenas, jas grupuoti, pristatyti; apibūdinti veikėjus, paaiškinti jų motyvus ir veiksmus, nagrinėti elgesio priežastis; apibendrinti kūrinį, vertinti jo aktualumą šiandien; rasti legendos ir poetinio teksto panašumų ir skirtumų.	• interviu su veikėju; • Romeo laišką Džuljetai; • spektaklio „Romeo ir Džuljeta“ reklamą; • veikėjų dialogą ir jį suvaidinsite; • pastraipą pagal teiginį.	• ką gebate pasibaigus pamokai (1–2–3); • per 2 skyriaus pamokas įgytas žinias ir gebėjimus (baigus skyrių); • kaip sekėsi mokytis (2 skyriaus refleksija).

3 SKYRIUS. Gyvenimo aistra ir kova su lemtimi

Tyrinėsite:	Pasirinktu būdu (p. 174–175) skaitysite ir nagrinėsite:	Aiškinsitės ir mokysitės:	Kursite:	Įsivertinsite:
• kodėl Kazys, ir dar Boruta; • kodėl siekdamas laimės žmogus ryžtasi žaisti su likimu; • kas trukdo meilei; • kodėl vis dėlto nemylėti negalima; • kada draugystė virsta meile; • kodėl mums patinka gražios meilės istorijos;	Kazio Borutos apysaką „ Baltaragio malūnas “; Džono Gryno romaną „Dėl mūsų likimo ir žvaigždės kaltos“.	• kas yra siužetas, pasakotojas, literatūriniai herojai; mitologija; • pristatyti kūrinius pasirinktu aspektu; papasakoti apie perskaityto kūrinio autorių, siužetą; savais žodžiais perteikti veikėjų požiūrį į pasaulį; nagrinėti veikėjų charakterius, kūrinio idėjas, problemas; aptarti ir interpretuoti kūrinius, juos suprasti kaip skirtingų istorijų ir žmonių santykių, jausmų ir vertybių šaltinius; remdamiesi asmenine patirtimi rašyti įvairaus pobūdžio tekstus; atlikdami tiriamuosius darbus aptarti Lietuvos kultūros reiškinius ir asmenybes.	• rašytojo gyvenimo laiko juostą; • veikėjo dienoraščio puslapį; • kelionės planą; • laišką draugui, autoriui; • rekomendacinį laišką autoriui; • veikėjo charakteristiką, veikėjų albumą; • laiško pastraipą.	• ką gebate pasibaigus pamokai (1–2–3); • per 3 skyriaus pamokas įgytas žinias ir gebėjimus (baigus skyrių); • kaip sekėsi mokytis (3 skyriaus refleksija).

4 SKYRIUS. Draugystės vertė

Tyrinėsite:	Pasirinktu būdu (p. 174–175) skaitysite ir nagrinėsite:	Aiškinsitės ir mokysitės:	Kursite:	Įsivertinsite:
• kada tėvai ir mokytojai tampa draugais; • kodėl ne tik žmonės gali būti geriausi draugai; • kokia draugystės galia.	Alesandro D’Avenijos romaną „Balta kaip pienas, raudona kaip kraujas“; Maiklo Morpurgo apysaką „Karo žirgas“; Otfrydo Proislerio apysaką „Krabatas, arba Treji metai užburtame malūne“.	• kas yra kūrinio erdvė ir laikas; kūrinio idėja; pasakojimo perspektyva; žmogiškosios vertybės; • pasakyti kalbą bendraamžiams remdamiesi skaitytais tekstais; nagrinėti kūrinius ir rašyti skirtingų žanrų darbus; vertinti kūrinį; išsakyti savo nuomonę, rasti tinkamų teksto pavyzdžių, siesti juos su asmenine patirtimi; lyginti romaną ir filmą, vertinti jų estetinę, kultūrinę reikšmę.	• instrukciją, kaip užmegzti ir palaikyti gerus ir draugiškus santykius su mokytojais, tėvais; • pranešimą apie žirgų paskirtį Pirmajame pasauliniame kare; • atminimo kalbą; • laišką jaunimo portalo skaitytojams.	• ką gebate pasibaigus pamokai (1–2–3); • per 4 skyriaus pamokas įgytas žinias ir gebėjimus (baigus skyrių); • kaip sekėsi mokytis (I temos refleksija).

► Savarankiškai skaitysite ir sutartu būdu pristatysite (p. 176) pasirinktą knygą.

1 SKYRIUS. Meilės grožis ir tragizmas

1. Kodėl ne visi išlaiko meilės išbandymą?

Janinos Degutytės „Orfėjas“
Lyrinio subjekto jausmai ir vertybės

Jeigu tu ateisi,
Tai kaip saulė tik ateik.
Ir tokia skaisti,
Ir tokia šventa.
Jei ne saulė tu, jei vario moneta, –
Nesiartink. Man tokios nereik...

Janina Degutytė. Meilei

- Apie ką šis eilėraščio posmas?
- Kodėl meilė lyginama su saule, vadinama šventa?
- Ką reiškia vario moneta įvaizdis?
- Kuo ypatingas meilės jausmas? Kaip jūs patys jį apibūdintumėte?
- Kokie žinomi vardai jums siejasi su meile? Kokių meilės istorijų esate girdėję, skaitę?
- Gal šioje iliustracijoje atpažįstate bent vieną meilės simbolį?

Edvardas Pointeris (Edward Poynter). Orfėjas ir Euridikė (1862)

1. Remdamiesi „Antikos žodyno“ ir mito ištraukomis paaiškinkite, kas buvo Orfėjas.
2. Kodėl jam buvo leista parsivesti žmoną iš mirusiųjų karalystės?
3. Pasvarstykite, kodėl Orfėjui nepasisėkė išvaduoti mylimosios.

Mite Orfėjas tapo garsiu dainininku, kurio dainos užburdavo net medžius, uolas ir laukinius žvėris. Kai nuo gyvatės įkandimo mirė jauna Orfėjo žmona Euridikė, dievas Hadas¹, sujaudintas jo raudų, leido parsivesti ją iš požemio karalystės atgal...

Antikos žodynas

1 tekstas

Orfėjas ir Euridikė

Mito ištrauka

Iškeliauo. Prieky žengia Hermis¹, paskui jį Orfėjas, o už jo Euridikės šešėlis. Greitai perėjo jie Hado karalystę. Perkėlė juos per Stiksą² savo eldiją³ Charonas⁴. Štai ir takelis, kuris veda žemės paviršium. Sunku keliauti. Takelis status, visas užverstas akmenimis. Aplinkui tirštos sutemos. Vos šmėkščioja priekyje žengiančio Hermio figūra. Bet jau tolumoje subliksėjo šviesa. Tai išėjimas. Jau ir aplinkui tarsi šviesiau. Jeigu Orfėjas atsigręžtų, išvystų Euridikę. O ar žengia ji paskui? Ar nepasiliko ji tamsos pilnoje mirusiųjų sielų karalystėje? Galbūt atsiliko: juk kelias toks sunkus. Atsiliks Euridikė ir bus pasmerkta amžinai klaidžioti tamsoje. Orfėjas lėtina žingsnį, klausosi. Nieko negirdi. Bet argi išgirsi bekūnio šešėlio žingsnius. Vis labiau ir labiau jaudinasi Orfėjas dėl Euridikės. Vis dažniau jis sustoja. O aplink vis šviesiau. Dabar aiškiai įžvelgtų Orfėjas žmonos šešėlį.

Pagaliau, viską pamiršęs, jis sustoja ir atsigręžė. Beveik šalia išvydo Orfėjas Euridikės šešėlį. Ištiesė į jį Orfėjas rankas, bet tolsta, tolsta šešėlis ir paskęsta tamsoje. Tarsi suakmenėjęs stovėjo Orfėjas, pagautas nevilties. Jam teko išgyventi antrą Euridikės mirtį, kurios kaltininkas buvo jis pats.

Vertė Bronius Saulis

4. Kas vaizduojama Janinos Degutytės eilėraštyje „Orfėjas“?

Janina Degutytė (1928–1990) – poetė, vertėja.

Gimė Kaunė. Anksti neteko artimųjų (tėvo, senelės), sirgo nepagydoma širdies liga. Baigusi Kauno VII gimnaziją Vilniaus universitete studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą. 1955–1958 m. mokytojavo Tauragėje, Nemenčinėje. Keletą metų dirbo Valstybinėje grožinės literatūros leidykloje (dabar leidykla „Vaga“) redaktore. Pirmasis Janinos Degutytės poezijos rinkinys „Ugnies lašai“ pasirodė 1959 m. Iš viso poetė išleido devynis poezijos rinkinius: „Prieblandų sodai“ (1974), „Tarp saulės ir netekties“ (1980), „Purpuru atsivėrusi“ (1984) ir kt.

Janina Degutytė – lietuvių poetė romantikė, maksimalistė, Salomėjos Nėries tradicijų tęsėja, gamtos lyrikos kūrėja. Jos eilėraščiai emocingi, pagrįsti **kontrastingais vaizdais**⁵, tautosakos motyvais (ypač savitai poetė interpretuoja raudos poetiką). Ankstyvojoje kūryboje daugiau šviesos ir džiaugsmo, **lyrinis subjektas** siekia tikrų, gilių jausmų. Vėlyvojoje lyrikoje santykis su pasauliu skausmingesnis, jaučiamas gyvenimo trapumas ir laikinumas, bet aukštinama meilė pasauliui ir tikėjimas žmogaus kūrybinėmis galiomis.

Janina Degutytė (kairėje) ir Ona Sedelskytė Ažuožeriuose

¹ **Hermis** – Olimpo dievas, vedžijantis mirusiųjų sielas į požemio karalystę, globojantis keliauninkus; dievų pasiuntinys.

² **Stiksas** – graikų mitologijoje viena iš septynių Hado upių (per ją persikelia kiekviena į mirusiųjų pasaulį keliaujanti vėlė) ir deivė, šios upės personifikacija.

³ **Eldija** – skobtas laivelis, luotas.

⁴ **Charonas** – senovės graikų mituose valtininkas, perkeldavęs mirusiųjų vėles į Hadą per jį supančias požemio upes.

⁵ Čia ir toliau kita spalva paryškintų sąvokų apibrėžtis rasite pamokos pabaigoje, „Žinyne“ (📖).

¹ **Hadas** – 1. Olimpo dievas, mirusiųjų karalystės valdovas; 2. mirusiųjų pasaulis.

2 tekstas

Janina Degutytė
Orfėjas

Ateik dar kartą, Orfėjau,
vienintelį, paskutinį –
Užmigdyk juodas požemių pabaisas –
praeities, atminties, užmiršties.
Užmigdyk savo ilgesiu, ištikimybe.
Juodos uolos nuo tavo švelnumo trupės.
Išvaduok Euridikę, išvaduok –
šviesą – atšvaitą – blyksnį – dar šiąnakt.
Glitūs vandenys jau ligi kaklo – skubėk.
Ir bus užmiršta, kad atsigręši,
Bus užmiršta, kad nutrūks
Tavo balsas, šviesesnis už saulę, Orfėjau.

A

- 1. Janinos Degutytės eilėraščio „Orfėjas“ lyrinis subjektas kreipiasi į Orfėją. Ko jis prašo?
- 2. Kaip Orfėjas gali įveikti požemių pabaisas ir tamsą? Pacituokite.
- 3. Kokia savybė trukdo Orfėjui išvaduoti mylimąją?
- 4. Su kuo eilėraštyje lyginama Euridikė? Kaip manote, kodėl?

B

- Dirbdami poromis patyrimėkite eilėrašį.
- 1. Pasvarstykite, kaip eilėraštyje kuriama įtampa, perteikiamas situacijos **dramatizmas**. Užpildykite lentelę.

Kalbinė raiška	Pavyzdžiai, citatos	Prasmė, paskirtis
Liepiamosios nuosakos veiksmažodžiai		Pabrėžiamas prašymas, maldavimas, stiprus noras.
Kontrastingi epitetai , kuriais apibūdinamos veikiančios figūros ir erdvė		
Būsimojo laiko veiksmažodžiai		

- 2. Kaip eilėraštyje vertinama Orfėjo klaida?
- 3. Remdamiesi eilėraščiu paaiškinkite, kodėl lyrinis subjektas gailisi Orfėjo, jam tarsi atleidžia.

C

- Dirbdami poromis pasvarstykite:
- 1. Apie kokią meilę šis eilėraštis?
 - 2. Įrodykite, kad meilė jame yra galingesnė už mirtį. Pateikite du argumentus „už“ ir vieną „prieš“.

Argumentas „už“	Argumentas „prieš“

- 3. Kokios vertybės sieja graikų mitą ir Degutytės eilėrašį? Atsakymą pagrįskite citatomis.

- 1. Orfėjas pasaulio kultūroje yra kuriančio, mylinčio žmogaus simbolis. Remdamiesi nagrinėtais tekstais pabaikite sakinius.
 - Meilė gali įkvėpti žmogų aukotis dėl _____, nes _____.
 - Jei meilė yra tikras, nuoširdus jausmas, _____.
 - Asmuo, kuris kurdamas sugeba išreikšti giliausius jausmus ir išgyvenimus, gali _____.
- 2. Kada žmogus patiria tikrus jausmus? Parašykite 3–5 sakinių apibendrinimą.

Janinos Degutytės santykis su pasauliu yra emocinis, jos poezijoje vienodai svarbios ir gamtos, ir kultūros erdvės. Lyrinis subjektas moka džiaugtis gyvenimu, tačiau kelia aukštus reikalavimus sau ir aplinkai.

➤ Perskaitykite Audronės Žigaitytės-Nekrošienės straipsnį „Orfėjas Lietuvojė: mitas ar realybė?“ (www.muzikusajunga.lt/) ir paaiškinkite, kaip Europos operos diena susijusi su Orfėju.

Dramatizmas – įtempta padėtis, aplinkybių ir situacijų sudėtingumas, pagrįstas priešingų interesų susidūrimais.
Epitetas – vaizdingas asmens, daikto ar reiškinio apibūdinimas.
Lyrinis subjektas (dar vadinamas lyrinio „aš“, eilėraščio žmogumi, kalbančiuoju) – asmuo, kurio dvasinis pasaulis atskleidžiamas eilėraštyje.
Kontrastas – daiktų, reiškinių, žmogaus charakterio savybių ryškus priešingumas. Kontrastas pagrįstas dviejų dalykų gretinimu ryškinant jų skirtumus.

Ar galite pamokai pasibaigus rišliais sakiniais atsakyti į šiuos klausimus?

1	• Kokią temą aptarėte?	2	• Kokias sąvokas išsiaiškinote? • Ką išmokote atlikti?	3	• Kaip atsakysite į pamokos klausimą? Formuluojate teiginį ► paaiškinate ► pagrindžiate nagrinėtais teksta is.
---	------------------------	---	---	---	---

1 skyriaus apibendrinimas. Kontrolinis įsivertinimas

Meilė egzistuoja ne tam, kad mus padarytų laimingus. Aš tikiu, kad meilė egzistuoja tam, kad parodytų mums, kokie mes stiprūs galime būti kentėdami ir liūdėdami.

Hermanas Hesė (Hermann Hesse)

- Ko žmonės tikisi mylėdami? Pasakykite bent 2–3 pavyzdžius.
- Kuo neįprastas Hermano Hesės požiūris į meilę? Savo atsakymą pagrįskite remdamiesi rašytojo citata.
- Kaip manote, ar šiuolaikinis žmogus pasirengęs išgyventi ir džiaugsmingus, ir skausmingus meilės potyrius? Pateikite bent vieną pavyzdį.

- Kaip Jadvygos Kudirko-Kudirkienės pasakojimo „Barbora Radvilaitė“ ištrauka padeda suvokti eilėraščio situaciją? Raskite 2–3 šios ištraukos ir Juditos Vaičiūnaitės eilėraščio „Žygimantas Augustas“ sąsajas.
- Kurie Žygimanto Augusto veiksmai padeda atskleisti lyrinio subjekto išgyvenimus? Nurodykite 2–3 veiksmus.

Jadvyga Kudirko-Kudirkienė
Barbora Radvilaitė

Ištrauka

Pagaliau 1549 m. vasario 13 d. Žygimantas Augustas įvedė Barborą Radvilaitę į Vavelį kaip savo teisėtą žmoną. <...>

Laimė truko labai trumpai. Barboros sveikata vis blogėjo. Žygimantas Augustas skubino žmonos karūnavimą. Ir buvo karūnuota 1550 m. gruodžio 7 d. Krokuvos katedroje. O karūnavo arkivyskupas Dzeržgovskis. Tuoj po to buvo nuostabi puota.

Visas tas ceremonijas ir vainikavimas turėjo suteikti Barborai pasitenkinimą, nors ji jau nujautė mirtį. <...>

Ir iš tikrųjų jai buvo vis prasčiau. Ta kadaise graži moteris tapo kančių kamuolėliu. Trūkusių vočių pūliai bjauriai smirdėjo. Niekas iš tarnų to negalėjo ištverti. Buvo laukiama galo.

Vienintelis, kuris tikėjo, kad ji išgis, ir nesitraukdamas budėjo prie jos lovos, buvo vyras Žygimantas Augustas. Atėjo paskutinioji. Agonija tęsėsi dvi valandas. Mirė rami, prie jos, jos pageidavimu, buvo tik vyras.

Iš lenkų kalbos vertė Aldona Mikulionienė

Perskaitykite Juditos Vaičiūnaitės eilėraštį „Žygimantas Augustas“ ir pasvarstykite, kodėl tragiškai pasibai-gusi meilė gali būti graži. Atsakykite į klausimus, atlikite užduotis.

Judita Vaičiūnaitė
KANONAS BARBORAI RADVILAITEI
Žygimantas Augustas

Kaip šuo prie mirštančios tavęs ištikimai budėjau
tais mėnesiais, kada nei žavesio, nei būto grožio
neliko – tik dvasia, tik gaudulys, kada bodėjos
visi tavim, kada, dar gyvai, tau koplyčioj grojo...

Likai man ta pati, kuri sapnuodavosi rūmuos –
raudona ir karšta dosni šviesa. Ir prisiartint
aš vėl bijau. Nudegina tas ašarų sūrumas,
plaukų vėsa, kurios nėra jokiuos portretuos...
Argi

tavęs neteksiu? Argi dingsi? Kas karalių valdos,
jei esame lyg dykvietėj – visam pasauly dviese?
Man niekas nesvarbu – dar muša šventos tavo valandos,
dar tavo švelnūs pirštai mano rankoj neatvėsė...

- Kas yra šio kūrinio adresantas? O kas adresatas? Iš ko taip sprendžiate? (3 taškai)
- Kuris Žygimanto Augusto ir Barboros Radvilaitės meilės istorijos epizodas vaizduojamas eilėraštyje? Raskite jį remdamiesi tekstu „Barbora Radvilaitė“. (1 taškas)
- Kokį jausmą pirmame posme patiria lyrinis subjektas? Raskite kalbinės raiškos priemonę, perteikiančią jausmo stiprumą. (2 taškai)
- Kas rodo, kad Žygimantas Augustas labai myli Barborą? Kokie du dalykai minimi pirmame posme? (2 taškai)
- Kokius du prieštarigus jausmus patiria lyrinis subjektas antrame posme? (1 taškas)
- Raskite metaforą, kuria apibūdinama mylimoji. Paaiškinkite kiekvieną metaforos žodį. (3 taškai)
- Kokia kalbinės raiškos priemone lyrinis subjektas grąžinamas į realybę? Kokius jo jausmus ši priemonė padeda atskleisti? (2 taškai)
- Kuo skiriasi trečio posmo lyrinio subjekto kalbėjimo intonacija? Pasakykite bent dvi kalbinės raiškos priemones, kuriomis ji perteikiama. (2 taškai)
- Ar atvirai išsakytas lyrinio subjekto skausmas dėl mylimosios netekties padeda suvokti meilės vertę? Padarykite išvadą. (2 taškai)
- Prisiminkite skaitytus Janinos Degutytės ir Sigito Parulskio eilėraščius ir jais remdamiesi įrodykite, kad eilėraščio „Žygimantas Augustas“ lyrinio subjekto meilė yra tikra. (1 taškas)
- Raskite eilėraštyje vartojamas kalbinės raiškos priemones ir užpildykite lentelę. (5 taškai)

Kalbinės raiškos priemonė	Citata
Palyginimas	
Nutylėjimas	
Metafora	
Retorinis klausimas	
Epitetas	

Parinkite tinkamus žodžius.

Žodžiai: daina, verlibru, metaforą, gretinimas, eilėraščiai, nuoširdumas, lyrikai, sonetas, jausmingumas, eilėraščio žmogumi, kalbinės raiškos, lyrinio subjektu, trioletas, pasaulį, rimuoti, jausmus, mintis, lyrinio „aš“, apibūdinti antrą dalyką, nuotaiką, išgyvenimus, detalės.

Visi šiame skyriuje nagrinėti kūriniai priklauso vienai literatūros rūšiai – _____. Jie yra _____. Kiti šios literatūros rūšies žanrai: _____, _____, _____. Šie kūriniai atspindi individo dvasinį _____: _____.

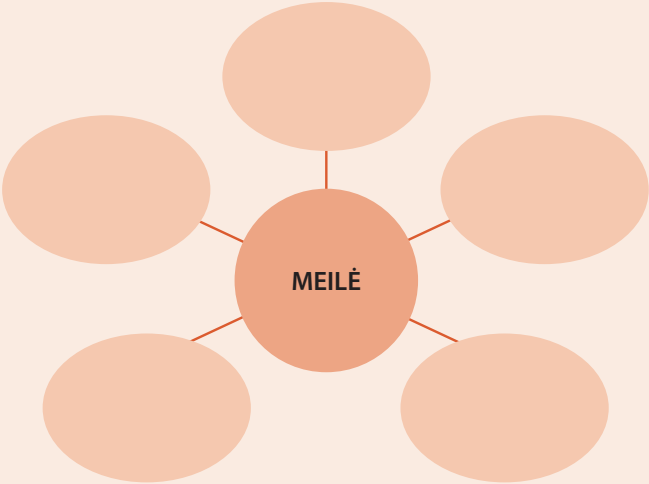
_____, _____, _____. Visa tai perteikia eilėraščio kalbantis, dar vadinamas _____, _____, _____. Viena svarbiausių šios literatūros rūšies kūrinių ypatybių yra lyrizmas, t. y. _____ ir _____. Be to, jiems būdingas fragmentiškumas, tad svarbus ne visumos vaizdas, o atskiros _____. Paprastai kūriniai eiliuoti ir _____, tačiau šiuolaikiniai poetai mėgsta rašyti ir laisvosiomis eilėmis, arba _____. Šie kūriniai labai vaizdingi, juose vartojama daug _____ prie-
monių. Vieną iš jų – _____ – šiame skyriuje jau išmokai atpažinti. Jai būdingas dviejų dalykų _____ siekiant vaizdingai _____.

(20 taškų)

Taškai	Pažymys
44–42	10
41–38	9
37–33	8
32–29	7
28–24	6
23–20	5
19–16	4
15–11	3
10 ir mažiau	2

1. Prisiminkite šiame skyriuje skaitytus eilėraščius. Kokius požiūrius į meilę pavyko įžvelgti šiuose kūri-
niuose? Parašykite. Šalia nurodykite kūrinio pavadinimą ir autorių.

2. Kuris požiūris į meilę jums yra artimiausias? Savo namų, mokyklos ar miesto bibliotekoje paieškokite eilėraščių ta tema. Paprašykite draugų, bibliotekininkų pagalbos – parašykite du elektroninius laiškus:

- draugui;
- bibliotekos darbuotojams.

Paprašykite padėti surasti tinkamą kūrinį.

Kaip rašyti elektroninį laišką

- Elektroninio laiško langelyje *Tema* nurodykite savo laiško antraštę.
- Laiško turinys turi būti glaustas, neperkrautas informacijos.
- Prieš siųsdami laišką būtinai dar kartą jį perskaitykite – pasitikrinkite, ar nepalikote klaidų.
- Prisiminkite laiško struktūrą (🔑 *Kuo skiriasi asmeninis laiškas nuo dalykinio*).

3. Pasirinkite eilėraštį, kuris jums patinka, ir atlikite šias užduotis:

- išnagrinėkite eilėraštį (🔑 *Kaip nagrinėti eilėraštį*);
- išmokite jį atmintinai;
- sukurkite kūrinio iliustraciją – atskleiskite pasirinktus turinio ir (arba) raiškos elementus;
- pristatykite eilėraštį ir jo iliustraciją klasėje. Pristatymui skirkite 2–3 minutes.

Apmąstykite ir įsivertinkite, kaip sekėsi mokytis. Jei reikia, pasitarkite su draugais, mokytojais ar tėvais.

➔ Perskaitykite Viljamo Šekspyro tragediją „Romeo ir Džuljeta“ (ebiblioteka.mkp.emokykla.lt/kuriniai/romeo_ir_dzuljeta). Pasvarstykite, kuriai literatūros rūšiai priskirtumėte šį kūrinį (🔑 *Literatūros rūšys ir žanrai*).